

unicef
Birleşmiş Milletler
Çocuklara Yardım Fonu

Belarus Cumhuriyeti
Sağlık Bakanlığı

unicef

Birleşmiş Milletler
Çocuklara Yardım Fonu
Birleşmiş Milletler
Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)
Belarus Cumhuriyeti Ofisi
e-posta: unicef@tut.by

ÇOCUKLARIN YALAN SÖYLEMESİ

Er ya da geç, her ebeveynin hayatında çocukların yalan söylemesiyle karşı karşıya kaldıkları bir an gelir. Bazı ebeveynler çocukları onları kandırdıklarında “Beni nasıl kandırabilir? Ben ona hep güvendim, ona sadece iyi şeyler öğrettim ve o benim güvenime ihanet etti, beni hayal kırıklığına uğrattı...” diye düşünebilirler. Çocuğun yalanlarını kötü niyetli bir kandırma olarak görür, aralarındaki sevgi ve şefkati sorgularlar.

Yalan söylemenin davranışının temelleri 2 yaşında ortaya çıkmaya başlasa da 4 yaşından küçük çocuklar yalan söylemeyi hiç beceremezler. Bu yaş grubundaki çocukların mantıksal düşünceleri, birilerini kandırmaya yönelik plan yapacak kadar gelişmiş değildir. Olayları başka bir kişinin bakış açısından görme yeteneğinden yoksundurlar ve var olmayan ayrıntıları uyduracak kadar yaratıcı değildirler. Bu yaştaki çocuklar, gerçeği hayalden ayırt etmekte zorlanırlar. Dikkatleri kolayca dağılır ve ne yaptıklarını veya söylediklerini unuturlar (peki şeker nereye kayboldu?). Çocuklar bazen sebep ve sonucu birbirine karıştırırlar (Vazo kırıldığı için topun düştüğüne inanabilirler).

Anaokulu çağındaki 4-5 yaşlarındaki çocuklar, gerçekte olmamış şeyleri hayal edebilirler. Ancak henüz doğruyu söylemedikleri zaman ahlak kurallarını ihlal ettiklerinin farkında olmazlar. Bu yaştaki çocukların hayal gücü hızla gelişmeye başlar ve neyin gerçek neyin “hayal ürünü” olduğunu kolayca birbirine karıştırabilirler.

Yetişkinler, çocuğun hayallerini yalan olarak kabul ederek sıklıkla bunlara kızarlar. Ancak bunlar tamamen farklı şeylerdir. Bebeklerle ve arabalarla oynanan gerçekçi bir oyunun yanı sıra çocuk, örneğin, en güçlü, en cesur, en akıllı gibi çeşitli rolleri denediği kendi masallarının kahramanı olarak da oyun oynayabilir. Bütün bunlar çocuğun normal ve tam gelişimi için gereklidir. İyi bir hayal kurma becerisi ve yaratıcılık ise canlı bir aklın, gelişmiş bir hayal gücünün kanıtıdır. Hayal gücü en değerli kişilik niteliklerinden biridir ve bunu yok etmemek gerekir. Çocuğunuz size yine gerçek olmayan bir şeyler anlatırsa onu hemen suçlamak için acele etmeyin, “Güzel bir hikâye uydurmuşsun, hadi bunu yazalım. Sen resimleri çiz, gerçek bir kitabımız olsun” gibi şeyler demeniz çok iyi olacaktır.

Çocuklar kendilerini kurdukları hayallere o kadar kaptırırlar ki hayallerinin gerçek olduğuna kendileri de inanırlar. Bu hayaller diğer çocuklara bile çok ilginç gelir. Çocuk grubu içindeki bir şeyler uydurmaya yatkın çocukların doğru söyleyen akranlarına göre daha popüler olduklarına, daha fazla arkadaşla sahip olduklarına, yaşanan bir tartışmayı oyun oynayarak veya resim çizerek daha hızlı unuttuklarına dair veriler mevcuttur.

Çocuğunuzun hayallerini dinleyerek çocuğun o anda neye ihtiyacı olduğunu kolayca belirleyebilirsiniz. Ne de olsa bir çocuk, hayal ettiği şeyleri anlatır. Çocuğun anlattığı hikâyelerden çocuğun benliği, karakteri ve algısı hakkında çok şey öğrenebiliriz çünkü çocuğun hayal edip anlattığı çoğu şey çocuğun ruhunun ve bilinçaltının derinliklerinden gelir.

Hayal gücünün ve konuşmanın gelişmesiyle birlikte çocuk sıklıkla masum kandırmacalar yoluyla başkalarına şakalar yapmaya başlar. Çocuklar yetişkinleri yanıltmaktan hoşlanır ve yaptıkları kandırmacayı kendi kendilerini ifşa ettiklerinde neşeye kahkahalar atarlar. Çocuklar, "artık büyüdükləri" ve hatta bazı açılardan bizi "aştıklarını" gösterme arzusunu bu şekilde ifade ederler (çünkü biz çocuğun bir hikâyesine, kandırmacasına, hayaline inanmış oluruz!).

Ancak, aynı dönemde çok farklı bir yalan türü olan gerçek yalan ortaya çıkar. Yaklaşık dört yaşından sonra çocuk kendini daha iyi yönlendirmeye başlar. Bugün ne için ve neden cezalandırıldığı ve övüldüğü, hoşuna giden bir durumun nasıl tekrar gerçekleşebileceğini kavrar hâle gelir. Çocuk, kendisi için uygun seçenekleri arar ve kesinlikle bunun en kolaylarından biri olan yalanı bulur.

Yaklaşık 7 veya 8 yaşına geldiklerinde çocukların çoğunluğu hayali gerçeklikten net bir şekilde ayırt edebilir duruma gelir. Yalan söylemek artık ahlaki bir kategori kapsamına girer. Çocuklar yalan söylemenin kötü bir şey olduğunu anlamaya başlarlar. Yetişkinlerin yalan söylemekten hoşlanmadıkları için değil, bir yalancıya güvenilemeyeceği için, ona güvenmezler, onunla arkadaş olmak istemezler diye yalan söylemediklerini anlatırlar. Yine de diğer kişilere yalan söylemek için belli sebepleri olur.

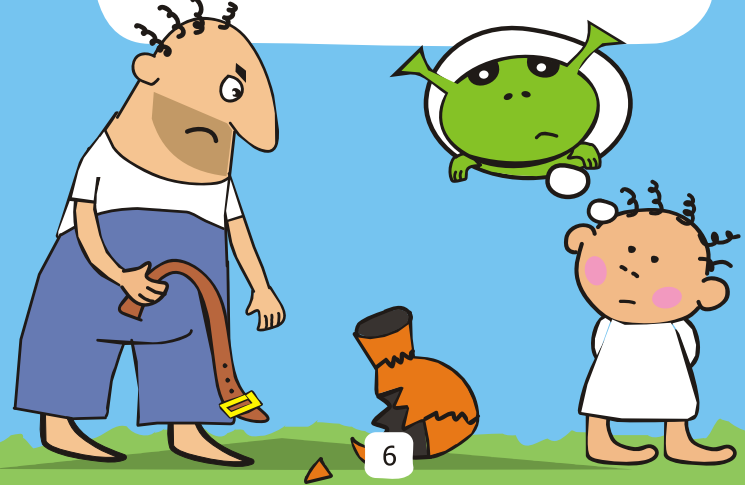
YALANIN NEDENLERİ

Sistemantik yalan, çocuğun hayatında bir tür işlev bozukluğu olduğunun belirtisidir. Bu, ahlaki bir soruna değil, çocuğun psikolojik sorunları olduğuna işaret eder.

Her yaşta yalan söylemenin ana nedenlerinden **biri** korkudur. Çocuk yalan söyler çünkü cezalandırılmaktan korkar. Çocuklar, yaptıkları yanlış şeylerden dolayı cezalandırılmaya başlayınca kadar yaptıklarını kolayca kabul ederler. Çocuk, ebeveynin tehditkâr bir şekilde "Bunu yaptın mı?" sorusuna karşılık sessiz kalıyorsa zaten daha önce ceza almış demektir. Bu sessizlik aslında ilk yalandır. Çocuk, kendini haklı çıkaracak bir hikâye daha bulamaz ve sonuç olarak geriye sadece sessiz kalmak, ağlamak ya da ortada olanı inkâr etmek kalır. Ebeveynler çok sert veya tutarsız olabilir. Çocuğun beklentileri, karşılanması çok zor şeyler olabilir ve ebeveynler çocuğu olduğu gibi kabul edemiyor olabilirler. Bu durumda çocuk da kendini korumak için yalana başvurmak zorunda kalır. Bu tür yalanlar endişeye sebep olmalıdır, çünkü çocuğunuzla aranızdaki güven yitirilmiştir, çocuk sizden korkmaktadır.

Yalan söyleme davranışı, çocuğun çok sayıda yasak tarafından kışkırtılmış olabileceği sebebiyle görülebilir. Yetişkinler çocuğa sürekli olarak "hayır" derse o zaman çok sayıda yasak ve ayartmaya tolere etmekte zorluk çeken çocuk da kurnazlığa başvurur. Bu sebeple küçük bir yalan, çocuğun hayalini kurduğu, başka bir şekilde elde edilemeyen ya da elde etme yolu henüz belli olmayan bir şeyi elde etme yöntemi hâline gelir.

Sevgi ve övgüye ulaşma arzusu ise başka bir önemli nedendir. Çocuk, ebeveynlerden övgü almak için var olmayan başarılarla övünmeye, yalan söylemeye, mevcut başarılarını süslemeye başlar. Bu durumda çoğu zaman çocuklarından çok fazla şey talep eden ebeveynler kusurludur.

Yalan söylemek, kendini kanıtlama ve yetişkinlerin veya çocukların gözünde olağanüstü görülmeye arzusuyla ilgili olabilir. Yaşıtlarının başarılarına karşılık olarak bir çocuk, hayali başarılarından, ebeveynlerinin zengin olduğundan vb. bahsedebilir (bu, düşük benlik saygısının bir işareti olabilir). Araştırmalar, sorunlu aile ortamından gelen çocukların daha sık yalan söylediğini göstermiştir. Bu çocukların dersleri, oyuncakları ve serbest zaman faaliyetleri hakkında akranlarıyla rekabet etmeleri daha zordur ve bu konularda statülerini yalan söyleyerek korurlar.

Gururun incinmesi de çocuğu yalan söylemeye teşvik edebilir. Örneğin, çocuk yaptığı hataların bedelini ödemezse içinde kendisinin kahraman olduğu hikâyeler uydurmaya başlayabilir. Bu hikâyeler çocuk için psikoterapi niteliğinde olur ve çocuğa gerçeklikle başa çıkması için yardım eder.

Çoğu zaman çocukların yalan söylemesinin nedeni, yetişkinlerin kibar, nazik ve zeki bir insan yetiştirmek için aşırı istek duymalarıdır. Ebeveynler, en iyi niyetlerde bulunmak adına çocuklarına duygularını saklamayı öğretir ve çocuğun (ve kendilerine de) olumsuz duygular hakkında konuşmasına izin vermezler. Örneğin, bir çocuk kardeşini sevmediğini söylediğinde ebeveynler ona "Bunu söyleyemezsin!" der.

Çocukların yalan söylemesinin nedeni, çocuğun yetişkinlerle olan iletişimde sözlerin her zaman eylemlere karşılık gelmediği ve çabucak unutulduğu gerçeğiyle karşı karşıya kaldığı örnekleri görmeleri olabilir. Çocuğun kandırılmakta olduğunu öğrendiği gün, ebeveyn otoritesinin çöküşü olacaktır. O günden itibaren çocuk, (farkında olsa da olmasa da) yetişkinlere de aynı şeyi yapmak için kendine içsel olarak izin verecektir. Unutmayın ki taklit, bir çocuğun öğrenmesinin en önemli yollarından biridir ve çocuğun taklit ettiği birincil rol modeller çocuğun ebeveynleridir.

Çocuklar bir arkadaşını korumak ya da kırmamak için yalan söyleyebilirler, buna “pembe yalan” denir.

Elbette çocuklar yalnızca inat olsun diye de yalan söyleyebilirler. Çocuklar yalan söylemenin yetişkinleri kızdırdığının farkındadır ve bazen bunu tam da bu sebeple yalan söylerler. Bunun sonucunda kendilerine ceza verileceğini bilseler bile ebeveynlerini kızdırmak isterler.

ÇOCUK YALAN SÖYLEDİĞİNDE NASIL DAVRANILMALI?

Çocuğun size yalan söylediğini fark ederseniz ona hemen bağırılmamalı, çocuğu azarlamamalı, gerçeği çocuğun ağzından “zorla almak” için sorgulama yapmamalısınız. Çocuğun yalanına karşılık olarak verilen agresif tepkiler, çocuğun cezadan kaçınmak için yalan söylemeye ve kaçmaya devam etmeye yönelik arzusunu daha da artırır.

Çocuğun söylediği yalana inanıyormuş gibi yapmayın ama çocuğa sakın bir şekilde bu sözlerin sizde kuşku uyandırdığını söyleyin. Bu gibi durumlarda yüksek tonda olmayan, sakın ve mantıklı bir konuşmadan daha iyisi yoktur. Size yalan söylendiğini fark ettiğinizde nasıl hissettiğinizi çocuğunuza mutlaka anlatın. Çocuk, yaşadığınız kızırlığınızın sizden duymalı ve gerçekten üzüldüğünüzü görmelidir. Yalan söylemeye yönelik ebeveyn tutumları oldukça net ve belirgin olmalıdır. Çocuğun size yalan söylediğini fark ettiğinizde çocuktan “suçluları” itiraf etmesini istememeli, onu sorgulamamalı ve yargılamamalı, yalan konusunda hissettiklerinizi belirtmekten çekinilmemelisiniz.

Her iki durumda da çocuğun ebeveynlere yalan söylemesine gerek olmadığını öğrenmesi gerekir. Çocuğunuzun size karşı açık sözlü olmasını engelleyen şeyin ne olduğunu, çocuğun neden bazı gerçekleri sizden sakladığını düşünün. Çocuğunuzla yalan söylemenin gerekli olmadığı konusunda uzlaşmaya çalışın.

Çocuklarınıza onları yaptıkları hatalardan bağımsız olarak koşulsuz sevdiğinizi, hayatta herkesin büyük ya da küçük hatalar yaptığını ve bunda korkulacak bir şey olmadığını daha sık gösterin.

Çocuğunuza açık ve dürüst olmayı öğretmek istiyorsanız çocuğunuzdan sadece hoşunuza giden şeyleri değil, bazen acı gerçekleri de duymaya hazır olmalısınız.

Verdiğiniz sözleri her zaman tutun. Herhangi bir durumda sözünüzü tutamayacaksanız çocuğunuza bu sözü neden tutamayacağınızı açıklayın ve ondan özür dileyin.

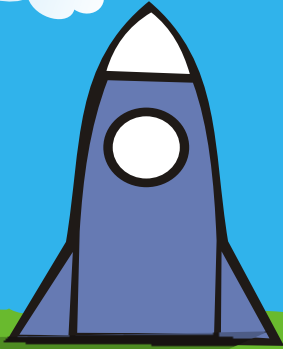
Çocuğa doğruyu söyleyin. Ona karşı samimi olmaktan korkmayın, bir şeyi bilmiyorsanız bunu itiraf edin.

Çocuğunuza kendisini savunmak için yalan söylemesini gerektirecek kışkırtıcı sorular sormayın. Örneğin, çocuğunuzun bir sınavdan kaldığını öğrendiğinizde "Peki, sınav nasıl geçmişti? İyi mi geçmişti? Bu sefer beni kandıramayacaksın! Başarısız olduğunu biliyorum" gibi bir cümle kurmamalısınız. Bunun yerine, çocuğa doğrudan "Sınavda başarılı olamadığını biliyorum. Endişeliyiz ve sana nasıl yardımcı olabileceğimizi düşünüyoruz" gibi şeyler demek iyi olacaktır.

Çocuğunuzu, özellikle de doğru söylemenin kolay olmadığı durumlarda, gerçeği söylemesi konusunda teşvik edin. Çocuğun kendisi yalan söylediğini itiraf ederse onu asla cezalandırmayın. Çocuğunuzu bir yalanı itiraf etme konusunda kendine inanması için cesaretlendirmeniz daha iyi olacaktır. Çocuğunuz yalan söylediğini itiraf edebiliyorsa o hâlde dürüsttür ve başkasını da kandırmayacaktır.

Ancak çocuğunuz yalan söylediğini itiraf etmek istemiyorsa çocuğunuzu bunu yapmaya zorlamamak ve ona bir hikâye anlatmak ya da çocukla birlikte yalana neyin yol açtığı ve bunun ne kadar sorun yarattığı hakkında bir hikâye uydurmanız daha iyi olacaktır. Çocuk açısından bu, iyi ve kötü, gerçek ve yalan hakkında yapılan tartışmalarından çok daha faydalı olacaktır.

Çocuğunuza çok fazla kural dayatmayın. Unutmayın ki daha fazla kural koymanız, bu kuralların çocuğunuz tarafından daha fazla çiğnenebileceği anlamına gelir ve çocuğunuz cezadan kaçmak için yalana daha sık başvurmaya başlar.

Bir çocuk sebepsiz yere hayali hikâyeler üretiyorsa, hayal kuruyorsa, fazla hayalperestse, ancak hayallerini gerçekleştirmek için hiçbir çaba göstermiyorsa onu nazikçe “dünyaya geri getirmek” ve gerçek hayattan alınının keyfi çocuğa aşılacak gerekir.

